

Encaixar amb l'entorn

Iago Andreu-Sotelo

Encaix, adaptació, ajustament, homologació... Són, totes elles, paraules habituals a l'hora de definir els reptes que Andorra té plantejats. Han estat, també, paraules comunes en la història del país. Perquè Andorra es defineix –en bona mesura– per la relació que manté amb els seus veïns. La cristallització de la sobirania andorrana, amb els Pariatges de 1278 i 1288, és precisament això: Definir-se en funció de l'entorn.

L'existència d'Andorra està condicionada per la relació amb els seus veïns, però també per la vinculació amb entitats superiors, amb organitzacions que van més enllà de les realitats nacionals, dels comtats, dels principats i dels regnes..., del que acabarien sent –en època moderna– els estats.

El coprincipat andorrà, més enllà de ser un acord de cosobirania, neix també com un equilibri entre el poder secular –personificat pel comte de Foix– i el poder espiritual –encarnat pel bisbe d'Urgell–. I aquest equilibri vinculava directament el Principat d'Andorra amb les dues entitats supranacionals de l'edat mitjana: l'església i l'imperi.

Sense l'existència d'aquestes dues entitats supranacionals Andorra molt probablement no s'hauria consolidat com un ens polític diferenciat i s'hauria perdut en el fer i desfer de comtats, de principats i de regnes que va marcar el trànsit de l'edat mitjana a l'edat moderna. Fins i tot en el pla mitològic: la fundació d'Andorra per part de Carlemany vincula el país a un determinat ordre internacional; per dir-ho en paraules contemporànies: a un determinat ordre multilateral.

El que va ser una circumstància –en el pla històric i en el pla mitològic– de la creació del país, ha estat també una constant de la seva evolució posterior.

En el món dels estats-nació que es perfila durant l'edat moderna, Andorra salvaguarda –i consolida– la seva existència a partir d'encaixar en un puzzle la definició del qual no controla: el Tractat dels Pirineus de 1659 –conseqüència directa de la Pau de Westfàlia d'onze anys abans–, el decret de Nova Planta de 1716, l'abolició del règim feudal com a conseqüència de la Revolució Francesa, les guerres napoleòniques, els diversos canvis de règim a la França del segle XIX i les guerres civils a l'Espanya d'aquell mateix segle, les guerres mundials, la darrera Guerra Civil espanyola i –més recentment– el procés de construcció europea, que és la

concreció regional –i força reeixida, per cert– de l’esperit que inspira l’arquitectura institucional sorgida de la desfeta de les potències de l’Eix el 1945: des de les Nacions Unides fins al Fons Monetari Internacional.

Tots aquests esdeveniments –i molts altres que em deixo– han marcat el procés permanent d’encaix i d’adaptació del país. Un procés en el qual Andorra ha estat condicionada per dues forces oposades: l’una, que l’impulsava a obrir-se a nous mercats i a nous horitzons; l’altra, que la feia recloure’s entre muntanyes i fer seu aquell proverbi de la falla de Florian Le Grillon que diu: “Pour vivre hereux, vivons cachés”.

La versió andorrana –avant la lettre– d’aquesta moral seria el fragment del Manual Digest que aconsella mantenir pedregosos i descurats els camins d’accés a les Valls.

La idea d’una Andorra tancada, que viu de l’excepcionalitat i de mantenir-se al marge, contrasta, però, amb la voluntat de generacions d’andorrans manifestada en diversos moments de la història. La presència dels andorrans a les fires i mercats de banda i banda dels Pirineus es remunta a temps immemorials. Un episodi poc conegut –i poc estudiat– de la història del país és la participació dels homes d’Andorra a la Guerra Civil catalana que entre 1462 i 1472 va enfrontar la Generalitat amb el rei Joan, el Sense Fe: els andorrans –trencant a mitges la neutralitat de les Valls– van prendre la part reial i van patricular els camins del Pirineu a canvi de drets d’accés a les fires i mercats de Catalunya.

Com també és poc conegut –i mal contextualitzat– el fet que Andorra envià, sempre que li fou possible, representants a les Corts catalanes, fins a la seva dissolució a principi del segle XVIII. I això convertia el Principat en menys sobirà? En menys independent? No, ans al contrari, era una manera d’aprofitar tots els ressorts a l’abast per intentar sortir de l’horitzó limitat per aquestes altes muntanyes; per la mateixa raó que Andorra participa avui de la Cimera Iberoamericana o de l’Organització Internacional de la Francofonia.

Tornem a la història. Durant l’edat moderna, els drets i franquícies aconseguits a banda i banda dels Pirineus van permetre el desenvolupament de dues protoindústries com la llana i el ferro. Més endavant, les franquícies duaneres amb França eren a la base del comerç de les mules, l’únic sector que durant el segle XIX s’apartava del que era estrictament economia de subsistència.

Telègraf, casinos, carreteres... bona part dels molts desacords i dels pocs acords entre Andorra i els seus Prínceps a final del segle XIX i a principi del XX tenen a veure amb la voluntat dels andorrans d’obrir-se a l’exterior i de diversificar la seva economia.

A vegades hom sospita que la llarga crisi que a Andorra va representar el segle XIX –des de l’ocàs de les fargues fins a l’eclosió del turisme i del comerç– ha marcat de manera profunda, potser excessiva, la imatge que molts en tenen; la idea que molts andorrans tenen d’ells mateixos: que per viure feliç s’ha de viure amagat, que per prosperar s’ha d’estar al marge. Però n’hi ha prou de repassar amb deteniment els esdeveniments històrics que he anat enumerant per adonar-se que aquesta idea de l’Andorra tancada ha estat més imposada des de fora, que volguda des de dintre. A vegades tan ben imposada –amb tanta tenacitat– que alguns l’arriben a identificar amb l’essència del país.

Andorra va néixer en un context, el de l’edat mitjana, de sobirania que se superposaven, de contorns difuminats, d’entitats supranacionals que reequilibraven el pes de les decisions

locals... I Andorra ha prosperat, després de la Segona Guerra Mundial, quan, precisament, les fronteres s'han tornat a difuminar i les sobiranes s'han tornat a superposar.

El nacionalisme i l'unilateralisme propis de l'edat moderna van condemnar el país a una supervivència força precària.

Ara, als nostres dies, l'ordre supranacional el representa –al nostre entorn– la Unió Europea. Andorra no n'és aliena i des de fa anys –fins i tot abans de ser plenament reconeguda com a Estat– hi manté relacions. És, en certa manera, el ressorgir de l'imperi carolingi del qual Andorra es proclama l'única filla supervivent.

De fet, no són pocs els autors que per referir-se a tot l'ordenament jurídic sorgit de les institucions de la Unió Europea parlen d'un nou 'ius commune', d'un revival del que va ser el dret comú medieval: és a dir, el dret romà codificat per Justinià, ressuscitat a Bolònia a la baixa edat mitjana i passat pel filtre del dret canònic; un dret en certa mesura encara en vigor a Andorra i que alguns anomenen –de forma simplista i poc precisa– “dret romà”.

Si no hagués tingut accés a aquell dret comú, l'Andorra rural molt probablement no hauria tingut possibilitat de dotar-se d'un ordenament jurídic que li permetés fer front el ràpid creixement econòmic posterior. I potser això ens hauria de fer mirar amb menys recel les aigües procel·loses del cabal comunitari.

Davant d'aquest ordre supranacional un cop més sorgeix la necessitat d'encaixar, de cercar l'equilibri entre l'homologació i la diferenciació, de trobar un lloc estable en un disseny que no ha estat pensat per a realitats com l'andorrana, però del qual Andorra potser pot obtenir més beneficis que d'altres països aparentment més ben preparats.

Això és el que debatrem avui: com fer possible aquest encaix. Com maximitzar l'impacte positiu que l'Acord d'associació amb la Unió Europea pot tenir per al país, tot minimitzant els riscos –que també hi són.

I un cop més, Andorra, relacionant-se amb l'entorn, es definirà a si mateixa.

Iago Andreu-Sotelo

Gerent de la CEA i coordinador de les XXII Jornades